

БЛАЖЕНИ СА ВЯРВАЩИТЕ!

Анстракт: Настоящата статия има за цел да анализира актуалните проблеми, свързани с историята и по-общо – с хуманитарното познание, и обществото в България днес. Засегнати са както въпроси, свързани с академичното поле и неговите агенти – академична наука и паранаучни субекти, така и начините, по които науката и по-специално информацията, свързана с идеологическото моделиране на обществото, бива изковавана, медиализирана и (зло)употребявана. Особено внимание е обърнато на примера с археологическата находка на мощехранителница с мощи, намерена при разкопки в черноморския град Созопол през 2010г. – случка, емблематична не само с оглед изясняването на питанието за инстанции на историческия и идентичностния наратив в България днес, но и тези, гравитиращи около стремежа за прекрояване на културната карта на региона, а с това и за насочване на туристически и финансови потоци от традиционните културни марки към маргиналиите и усилието за създаване на конкурентни брандове.

Ключови думи: академична история, паранаука, национализъм, деконструкция, идентичност, културна карта, вяра, граници на науката и религията

Актуалността на проблема за границите на научното познание е във всяко съмнение. В настоящето, когато теорията на познанието изглежда, че се е предала пред неконтролируемо напредващия процес на трупане на данни, когато епистемологията сякаш е капитулирала в една от базисните си функции – да подрежда и обяснява познанието, разполагайки го в дълбинни структури, формирайки от него не само разтварящия се по закона за всеобщото тление хоризонт на ежедневното живеене, но и културния слой, приносът на всяка генерация в производството на (представа за) дълбочина на европейската цивилизация, усилието за изпитване на основни познавателни конвенции изглежда един от начините за удържане на баланса между пансциентизма и гносеологическия nihilism. Няма спор, че едно от полетата, където епистемологията все още продължава да се валидизира успешно, макар и все по-мъчно и изоставащо с оглед постоянно нарастващия обем на фабрикувано знание, е тъкмо това на обосноваването побиране на обектите на познанието в обема на научното изследване.

Вън от доста изтъркания дебат за примата на логиката или интуицията, възнамерявам да намеса като епистемологическа алтернатива елемент,

който съвременното секуларно общество все по-радикално изтрива от интелектуалния си инструментариум. Става дума за вярата – потенциа, която все повече бива мислена за историческа категория.

Споделям това с пълното съзнание, че за съвременното либерално наукознание веровите усилия изглеждат компрометирани, а всеки опит за познаване чрез вяра е безсмислица, *contradictio in adjecto*, чиста проба наивност на люде, живеещи все още с и в миналото. Ако бъдем максимално радикални, фундаментът на науката е все пак верови: няма друг начин връзката между мисловното построение и отразената в нея реалност да бъде валидирана, освен чрез приемането на дадено положение за аксиома, сиреч посредством полагането му на хоризонта на вярата.¹

На конкретния пример: откриването на мощехранителница с мощи на свят човек на име Йоан край гр. Созопол² – древно християнско средище – е събитие, което заслужава искрено внимание, защото концентрира по особено привлекателен начин няколко смисъла: то е част от религиозната идентичност на българите и Европа; появата му е плод на вярата в чудото, на което се е основал и някогашният вярващ, който го е заровил в земята; самото то представлява чудо както в строго религиозното четене на този термин, така и по силата на медийното си наличие, което събира небивал интерес от страната и чужбина. Твърде рядко публичността произвежда съвпадение на няколко типа чудесност, които на свой ред създават нова реалност, не помалко чудесна – тази на всеобщия празник. Време, в което всички се стремят да бъдат по-добри, родено от рефлекс на малкия човек, окрилен от факт, който препотвърждава широко насаждани, но трудно легитимирани другояче твърдения за неговата колосална цивилизационна роля. Обстоятелство, което му гарантира придобиването на уважение чрез съ-полагането му в реда на обществено значимите фигури.

Дори находка като тази, сторена на българска земя, не би могла от дефиницията и значението си да се справи с опасността да изпадне от регистъра на стойностите и да бъде подложена на (нездравословно) съмнение. Причина за това е, от една страна, качеството на науката у нас, а оттам – и на генерираната от нея диалогична среда: трудно би се оспорило наблюдението, че в България наука и ПиАр се сливат парадоксално на терен, намиращ се под контрола на трета сила, еднакво непричастна и към науката, и към обществения интерес. Този факт е улеснен допълнително от силно дефицитното гилдийно мислене

¹ Г. Честъртън, цит. по Ходжсън, П. Е. 2009, Християнство и наука. *Светът на физиката*, 2, 2009, с. 194.

² Ето няколко позовавания на новината: Dnevnik.bg. 2010. *Мощи на Йоан Кръстител са открити край Созопол*. (онлайн), достъпен на http://www.dnevnik.bg/bulgaria/2010/08/01/940709_moshti_na_ioan_krustitel_sa_otkriti_krai_sozopol/ (31.01.2013); Николов, Д., 2010. *Откриха мощи на Йоан Кръстител край Созопол?* *Новинар*. (онлайн), 28.07.2010, достъпен на http://novinar.bg/news/otkriha-moshti-na-joan-krastitel-kraj-sozopol_MzMzMjs1MQ==.html (31.01.2013); Брандийски, Г., 2010, *Откриха мощи на Свети Йоан в българска църква?*. (онлайн), достъпен на <http://dnes.dir.bg/news/sozopol-moshti-sveti-yoan-predtecha-6813891> (31.01.2013).

на българския учен.³ Ключова липса, която отваря широко вратите на научните институции за сериозни недоразумения,⁴ а в последно време води и до (зло) употреба на академична легитимация от лица, принадлежащи към контингент, по определение част от фокуса на правосъдните органи.⁵

Ето защо по силата на основания, част от научния живот (или на неговата липса и на имитациите му, представяни за него), родната наука буди все повече реакции на – оправдан или не – скептицизъм. Не едно българско научно откритие в сферата на културното наследство е поставено под сериозно питане от малцината рационално мислещи родни изследователи⁶ и от престижни международни публикации. Важно е да се има предвид, че върху усъмняването в статуквото в последно време взеха да се настаняват не само характерните с алтернативната си позиция деконструктивни, нео-либерални институции от фондационен тип и работещите за тях изследователи, но и представителите на паранауката, в чиито очи подражанието на считаните за рационални техники, през които обикновено се валидизира научният курс, се превръща в добра пазарна стратегия.⁷

Не един и два бяха напъните, довели до фактическо легализиране на частни колекции, съдържащи ценности, придобити по незаконен начин.⁸ Та,

³ Наблюдение, което Александър Кьосев споделя за българската литература, литературна публичност и литературна критика още през 1998г. – вж. Кьосев, Ал. 2004–2006, С помощта на чук. Критика на гилдийната идеология, *Култура и критика*, ч. IV, *Идеологията – начин на употреба*, електронно издание, Варна.

⁴ Корупционният скандал от 2012–2013г. във Фонд „Научни изследвания“, довел до оставката на министър Сергей Игнатов – доцент и доктор на науките, университетски преподавател, отразява, освен ниската професионална етика и почти отсъстващото културно равнище на българския, и обстоятелството, че науката е окупирана от хитреци, успяващи да профитират върху рехавия юридически норматив и никаквите механизми за контрол. Вж. Actualno.com, 2012. Проф. Лъчезар Аврамов: *ФНИ се източва от престъпна група*, (online), достъпен на: http://education.actualno.com/Prof-Lychezar-Avramov-FNI-se-iztochva-ot-prestupna-grupa-news_410676.html (31.01.2013).

⁵ Пример в това отношение са титлите „академик“, увенчали бивши агенти на репресивния апарат на някогашната комунистическа власт; както и усилията да бъдат представени в окултурен имидж лица от криминалния свят, притежатели на антики, които методично биват въ-образявани като „експерти по културно наследство“.

⁶ По въпроса вж. съмненията на Ал. Фол и Ив. Маразов относно разпознаването на намерената през лятото на 2004г. златна тракийска маска: Новинар, 2004. *Златната маска не е на цар Терес*. 23.08.2004.

⁷ Вж. интервюто на Д. Корчева с Ив. Петрински, достъпно на: <http://www.blitz.bg/news/article/85670>.

⁸ Такъв е случаят с колекцията на Васил Божков – личност, доказано свързана с криминалния свят (чрез нелегална търговия с валута, рекет, пране на пари, приватизационни измами), споменат и в документите, публикувани от уикилийкс (по въпроса вж. Колева, Ю. 2011. „Нормална“ България според грамите в Wikileaks. *Дневник/Икономедиа*, 06.01.2011; Биволъ, 2011. *Wikileaks: Най-търсените престъпници на България, които никой не търси*. (онлайн), достъпен на <https://www.bivol.bg/wlbgcrime.html>), легализирана посредством гостуване в престижни музеи – вж. bgnews.bg, (2011) *НИМ показва колекцията на Васил Божков, чака я Лувърът*. (онлайн), достъпен на <http://www.bnews.bg/article-24915> (31.01.2013).

това и днес е територията, на която науката и публичните образи (както на самата нея, така и културния имидж, произвеждан предимно „за износ“, който усърдно градят неколцина мисловно по-гъвкави, за които всичко е позволено, стига да е възможно) си дават среща. Трудно е да се очаква, че подобно разположение на силите ще роди дебат, различен в основанията си от свадата за разпределение на (не дотам) оскъдните финансови средства, че драматургичната структура на тази полемика ще бъде като тази на академичния спор, а основен инструмент ще бъде аргументът.

Участието в дисусии с подобни партньори е меко казано съмнително. От тях мислещият излиза не обогатен с нови факти и становища, не доводите и ловкостта на ораторите го вдъхновяват, а тъкмо напротив – действащият в режим на академичен диалог приключва подобни начинания умствено ограбен. Обир, в който участват отговорни, държавни мъже, които десетилетия наред са част от ключовите йерархии, създаващи обществения образ на културното ни наследство. Български министър, опиянен от властовата си подплата, нагло ругае колегията,⁹ която го е припознала като специалист (или като „специалист“, този човек продължава да се величае като последната инстанция на научната истина). Докато подобни лица, продължават да бъдат част от елитното общество на управляващите и от това на знаещите, логиката не сочи възможност за промяна на изходните диспозиции в сферата на актуалната наука изобщо.

Дискусионните начинания, обективиращи текущо случващото се, за добро или за лошо, биха могли да възпрепятстват развитието на собствените академични проекти. Без съмнение това е част от основанието на разпознаваеми и дисциплинарно причастни на проблематиката субекти, които също запазват мълчание.¹⁰ Или поне се скриват зад този трудно атакуем в техните очи довод. За всички е ясно, че тази тишина не е целебна, а напротив – това и чакат арогантните кресливци, които с охота запълват празните акустични пространства.¹¹

⁹ Цитатът принадлежи на Божидар Димитров – директор на Националния исторически музей, узорпирал титлата „професор“, без тя да му е дадена от никой академичен субект, който така коментира съмненията около разпознаването на мощите на св. Йоан, намерени в Созопол през лятото на 2010г. за принадлежащи на св. Йоан Кръстител – вж. Dnes.bg, 2010. „Шибан народ!“, *изцени се Божидар Димитров*, (online), достъпен на: <http://www.dnes.bg/politika/2010/08/06/shiban-narod-izcepi-se-bojidar-dimitrov.95958> (31.01.2013).

¹⁰ Мълчанието на колегията срещу наглия опит за приграбване на терен от науката от страна на паранауката буди недоумение. Това обаче е поредното доказателство, че спазването на гилдийните правила – професионалният морал и културният ценз – и удържането на дефиницията на групата отвътре чрез тях, очертават един стандарт, непостижимо висок за българския учен. С всички стойностни изключения, които нито имат гласност, нито поставят под въпрос твърдението.

¹¹ Повече за липсата на смелост и академична съвест у изследователите от традиционните средища на науката вж. у Русева, Л., 2010, Името на баобаба. *Дневник*, 4.08.2010, както и Каприв, Г. За светите братя – традиционно. Академично слово, произнесено на 24 май 2004 в аулата на Софийския университет. (online), достъпен на: http://www.kultura.bg/media/my_html/2325/acadslovo.htm.

Струва ми се обаче, че подобно мълчание е нездравословно първо за обекта – познанието и онова, което правят недобронамерени и изхождащи от външни спрямо него намерения; и второ – за самата научна гилдия, която се компрометира пред обществото, давайки безропотно правата – да бъдат завладени с бруталност и употребявани за непристъпи – цели. По този начин групата на учените, изтерзана от недозаплатеност на труда и хронична липса на възможности за развитие, изглежда още по-жалка, тъй като жертва като тази би могла да бъде удържана само в смислите на идеалното, на самата наука и на „ползата роду“.

Нека бъде ясно и следното: мнозинството от медийно хиперактивните лица с научни титли нямат действаща научна кариера. Обстоятелство, което намира потвърждение във факта, че част от стоящите пред имената им букви са или узорпирани¹², или дадени от никому неизвестни университетоподобни печатници на легални документи за „висшист“¹³ (благодаря на Георги Каприев за този ефектен и не по-малко ефективен израз¹⁴). Научният принос се измерва с текст, а авторите на подобни информационни бомби в повечето случаи са слабо писмовни или почти безписмени. Популярните статийки из вестникарската преса и интервютата, дадени пред чаровни репортерки с младежки плам в очите, все още не са част от бройния научен принос. В този случай говорим и за хора с неакадемични разговорни навици. Диктатурата на мнението на едного и налагането на нечии доводи от позицията на властова надпоставеност или просто на агресивен нрав, нямат място в научния етос. Ето защо няма основание причината за пощада на некадърността и пошлите намерения да бъде принадлежността към една и съща професионална група, разбираана от позицията на институционална афилиация или служебен пост. В този случай тя е чисто формална.

Важно е да се знае, че правилата търпят и изключителни случаи, които излизат извън хипотетичния обхват на прогнозираното в нормата развитие. Тази мисъл в пълна сила важи и тук – не всички колеги са “колеги” така, както, ако заявим, следвайки Лайбниц, че в Англия лебедите са само черни, а в центъра на Лондон видим бял лебед, то този факт не следва да усъмнява гледащия нито в цвета на птицата, нито в актуалното му местоположение.

Акцентът на настоящата статия – държа да припомня – е питането за практическата проверимост на границите на науката. В аналитичната рамка на намереното в Созопол ковчеже с мощи на свят човек то би звучало така: дали трябва да повярвам безрезервно на изказаното от научен авторитет

¹² Б. Димитров сподели с нескрита гордост, че народът го е направил професор – вж. Божков, Б., 2010. Невероятните чудеса по земите на великия професор, *Сега*, 24.08.2010.

¹³ Подобно на археолога-митотворец Николай Овчаров, който произведе средновековната византийска монетарница Перперикон в тракийски град, уникален по всички свои показатели и успоредим само с най-признатите културни марки. Неговата професорска титла е дадена от университет, чиято акредитация трая рекордно кратко, а предмет на професурата му не е тема от археологията, а от... мениджмънта.

¹⁴ Каприев, Г. 2007. Катализатори на академичното гниене. *Сега*, 23, 10.12.2007.

съждение, позициониращо в обхвата на веровите ми усилия нов елемент, който не бих могъл да подмина?

В очите на мнозина изкопаната мощехранителница, обявена, че е запазила нетленни реминисценции на св. Йоан Предтеча¹⁵, се превърна в точка на пресичане на различни интерпретации и/или интереси в науката. Групата, предвождана от Б. Димитров, настояваше, че е сторена грамадна находка, че е открита културна ценност, далеч надминаваща локалните, български значения, тъй като Кръстителят на Исус Христос е личност със свещен авторитет в целия християнски свят. Срещу тези веднага застана група от отбрани скептици, според които в скъпоценното ковчеже са положени останките от друг носител на името Йоан¹⁶, който принадлежи към българския локалитет на православие и няма нищо общо с Предтечата, умил в Свето Кръщение нозете на Спасителя във водите на река Йордан.

Дори всякога и по всички въпроси осведомени (това съвсем не е комплимент!) историци – една особена група, генерираща профетически фигури, чужди на научната етика, взеха да придирият, че днес имало поне пет версии на мощите на този св. Йоан.¹⁷ Следователно, нямало как да се появи шеста бройка от тях. Не защото статусът на “истински” дотук е научно доказан и гарантиран от академични авторитети на даден екземпляр мощи. Поради какво, прочее?

По всичко личи, че залогът в този спор е историческата истина. Истината на факта, на позитивно констатируемото положение, от което израства историческото познание, което ползва разказът за миналото, консумиран от учебници, книги, музеи, галерии. Няма съмнение обаче, че светческите мощи са верови обект. Подобно на иконата, която е нерелевантна към светската естетика и поради това не би могла да бъде красива или грозна, а само молитвен посредник, така и идентификацията на мощите на светия мъж не може да бъде безпроблемно поставена върху епистемологическа скала. Въпросите на вярата следва да бъдат решавани с методите на религията, а именно – чрез Откровение. Чрез сакраментално, молитвено общуване между човек и Бог, което и единствено което легитимира истините в трансцендентен и оттам – в абсолютен порядък.

¹⁵ Vesti.bg. 2010. *Мощите в Созопол наистина са на св. Йоан Предтеча*, (online) достъпен на: <http://www.vesti.bg/index.php?oid=3164511&tid=40>(31.01.2013); Btvnews.bg 2010. *Потвърдено: има мощи на Йоан Кръстител в България*. (online) достъпен на: http://btvnews.bg/205408354-Potvardeno_Ima_moshti_na_Yoan_Krastitel_v_Bulgaria.html (31.01.2013); Actualno.com. 2010. *Божидар Димитров: Нашите мощи не са фалшиви!*. (online) достъпен на: http://society.actualno.com/news_309831.html (31.01.2013).

¹⁶ В това число е и проф. К. Попконстантинов, ръководил разкопките при откриването на мощите – вж. Христова, В. 2010. *Мощите на св. Йоан. Отквивателят: Нямаме нужда от пресилени сензации около нещо, което само по себе си е достатъчно ценно*. *Дума*, 176, 3.08.2010.

¹⁷ Тези съмнения в конспективен вид виж у Лазаров, Б. *Къде пазят мощи на Йоан Кръстител*. (online) достъпен на: http://btvnews.bg/1287742631-Kade_pazyat_moshti_na_Yoan_Krastitel.html (31.01.2013)

Там, където свършват предпоставките за обективно познание, където спират моите познавателни способности, тъкмо в тази точка започва моята вяра, тъй като тя е онова, което не може да бъде емпирично доказано.¹⁸ Макар да би се сторило, че с това твърдение антиномичността на наука и религия, отхвърлена по рано, бива отново въведена, това не е така. Вярата борави с безкрайното, тя е отправата на личността към света на същностите, който е „отвъд“, в абсолюта. За разлика от науката, която по своето определение ползва релативни критерии, тя е обектно ориентирана, дори езикът, на който тя се разкрива, е смислово гъвкав, относителен, подчинен на изработена за всеки конкретен аналитичен казус система от критерии. Ето защо научното няма място на терена на религията, макар обратното да не е така дефинитивно валидно.

Не от вчера академичните умове, устремени от рационален стремеж към всеобяснение на света по пътя на логиката и против субективната интуиция, срещупологат вярата и познанието, считайки първата за терен, който трябва да бъде изпитан старателно, да бъде вкаран в правилата на научната истина, а онова, което не подлежи на верификация, да бъде изхвърлено от познавателния склад.

Вярата, не на последно място, винаги е повече от неверието. Ако аз считам, че има в какво да вярвам, има нещо, на което основавам вярата си, то всякога имам едно повече от онзи, който смята, че религията е сбор от стародавни предразсъдъци, които пречат на съвременното общество по пътя на неговото развитие. Вярата, очертана от тази позиция, е едно от убежищата на свободата, гледането в трансцендентния мир предпоставя поне още няколко възможности за избор: една – направена с избора на вярата пред неверието и най-малко още една, тъй като активно и тревожно носената вяра е и това – една възможност повече, един ракурс към съществуващото свръх онези, които са видими само от плоскостта на феноменалния, изначално безценностен свят на научното изследване.

Кой, прочее, е в състояние да застане срещу тази именно свобода, разглобявайки вярата на рационално кохерентни компоненти и обявявайки всеки един от тях за различно причастен към истината на обекта? И дали е премерен рискът всеки верови елемент да се окаже различно верифицируем и разно-причастен към дадено истинно положение в отношение, променящо се спрямо обекта, към който се прилага този метод или това е краен пример, доказващ абсурдността на смесването на мерките за обектно наличното, крайното и възприемаемото от емпирия с тези, определени да улавят безпределното, наличното само в мистичния опит на Откровението?

Друго: за разлика от религията, в която истината винаги е една, научно валидните положения по даден въпрос винаги са повече от едно. Факт, от който следва заключението, че експанзията на разума, доведена до своя мислим предел, не само пояжда вярата, но на свой ред се превръща в рели-

¹⁸ Вж. Кант, И. 1992. *Критика на чистия разум*, София.

гия, доколкото изначално проектираното многогласие на науката се провижда в рамката само на нейната парагидма. Опитът да се изгони религијата през парадниот вход ја връща през задната врата, но вече не като самата себе си, а под чуждо име, претърпяла партизанска мимикрия. Погледнато в още по-голема дјлбочина, човешкото съзнание е програмирано да възприема и отлива в понятија – метод, на който се базира ориентирането на индивидите в света. Липсата на обхватими в смислите си понятија води до дезориентација и дезорганизација на животот. Липсата на вяра, стопена като снега под лъчите на слънцето в ранната пролет, е равносилно на живот без опорни точки, на битие, в което Земята не се върти.

Кой е този авторитет, който ще застане с името си и ще бјде равен на образите, които си позволява да критикува? Кой е този върховен, ултимативно прецизен учен, който би могъл да стъпи на достоинство, адекватно на това на Христа и светиите, чиито статус подлага на съмнение? – тук вече говори православниот христијанин. Ето още зашто дори нај-модерните изследвания не биха могли да подменят веровиот въпрос и да го преразположат на хоризонтот на научното изследване, макар такива опити да се правят непрестанно, а либералната научна тенденција да ги налага все повеќе.¹⁹

Човешкиот род черпи своето достоинство от Богочовека и мери дејнијата си според Неговите. Не се е намерил такъв, който да успореди биографичната си събитийност с тази на Спасителя и да не бјде сјкрушен от резултатот. Инак друг, друг би поел греховите на людете. А достоинството тјкмо, а не научната точност и личната искреност – поради простиот факт, че когато се говори за религија, за православие, то теренът би могъл да бјде само този на достоинството, доведено до предел. Достоинство, мислено от позицијата на битијниот ѓохатов. Тјј като един от стјлбовите на вјрата на ортодоксалниот христијанин е подражанието на Христа. На моделното поведение, което никога не може да бјде постигнато в пълнота. В което може само да се вјрва. Ето още зашто фидеистјт не би допуснал земен авторитет да дефинира правилата и обектите на вјрата – няма такова усилие, което да прави човека в действителност богоравен. Нека сциентистите да хвјрлят пјрви камък!

Няма познание, което да би могло да измени устоите на вјрата.²⁰ Вјрва се в онова, което не може да се познае опитно. Мистичната заедност на Творец и творение, която е отвјд релативните конвенции на езика. Религијата не представя нештата, каквито те са, а такива, каквито се вјрва, че са. Такива, каквито някой ги е привидјал в един парадигматичен хоризонт – обстоятелство, благодарение на което се случва допјлнителниот избор на вјрвашиот – този, основан на моралниот еталон.

¹⁹ Sozopol.org. 2011. *Изследват мощите на Свети Йоан Крјстител, открити в Созопол.* (онлайн) достјпен на: <http://www.sozopol.org/изследват-мощите-на-свети-йоан-крјсти-3423.html#axzz2Jq5YSkJc>(31.01.2013).

²⁰ Ф. Достоевски: „Мало того, если б кто мне доказал, что Христос вне истины, и действительно было бы, что истина вне Христа, то мне лучше бы хотелось оставаться со Христом, нежели с истиной.“ – вж. Достоевский., Ф.М. 1975. *Мысли. Высказывания. Афоризмы.* Париж.

Ако нещата бъдат оставени в това положение, не е трудно да бъде сторена само една крачка по посока на либералното, за да се заяви, че при това положение всеки наистина може да вярва в каквото си поиска, че всеки мислещ субект е свободен да изобрети своя религия. В този случай логическите фундаменти на вярата биха освободили експериментите от този порядък от всяка нужда от легитимност – аз вярвам, следователно за мен светът е такъв, какъвто съм го конструирал чрез вярата си.

Как, прочее, да бъде удържана вярата в система, която насочва, предписва, забранява, дава допълнителната възможност за избор, свързана с последния авторитет? Как тази стъпка по посока на крайно либералното да не бъде направена? – Тъй като факт е, че превръщането на тази хипотеза в практика би произвело същия разпад на света, какъвто стана ясно, че причинява денонсирането на идеята за религия като такава. Как аз и моят близък бихме достигнали до консенсус, ако си служим с едни и същи понятия, употребяваме привидно една и съща система за означение, но означаемите в нея са радикално различни? Та нали тъкмо общата споделеност на смислите ражда способността за съждение! Вън от обстоятелството, че съставителите на речници биха останали вкупом и мигом безработни.

А какво се вярва за тях е питане, което следва да разреши църковната институция, стъпила на бройни свидетелства, проверено истинни, достатъчни с цел елиминирането на гледната точка като фактор, доказващи принадлежността на светите останки към порядъка на същностите, видими еднакво днес, утре, во веки веков.²¹

Очакването въпрос на вярата да бъде разрешен с научни инструменти е ход, подобен на верификацията на коя да е математическа формула посредством молитва – вероятно ефектен поради ексцентричността си, но свършено безполезен, тъй като мисловният опит за разместване на различните епистемологични обвивки на света довежда до хаос в процеса на натрупване на знание, породен (отново!) от проваления с насилие консенсус относно базисните значения. Там, където няма начин да знаеш във фактоконстативна модалност, аз се моля. Откровението е начин за достигане до онези смисли на битието, които сетивата на хладният, Картезиански разум не могат да докоснат, но подобно съждение по никой начин не отменя невъзможността вярата да бъде валидизирана чрез средствата на науката.

Ето защо чии са дадени мощи е въпрос, който следва да бъде решен не посредством ДНК-анализ²², който, макар да е последна мода в науката и да обещава максимално доближение до идеала за обективност чрез достигане до градивните нива на съществуващото, където субективно въздействие е изолирано, а със средствата на вярата. С доводи, доказващи недвусмислено принадлежността на телесните останки към реда на същностите.

²¹ Sozopol.org. 2011. *Мощите на Св. Йоан лекуват със сияние*. (online) достъпен на: <http://www.sozopol.org/мощите-на-свети-йоан-лекуват-3922.html#axzz2Jq5YSKjC> (31.01.2013).

²² Vesti.bg. 2011. *Учени от Оксфорд с нови доказателства за мощите на св. Йоан Кръстител* (онлайн) достъпен на: <http://www.vesti.bg/index.phtml?tid=40&oid=4891731> (31.01.2013).

Историческият план на размишленията ми дава същия отговор на първоначалния въпрос. Още в Ранна Византия в нейната столица едновременно са пребивавали по няколко комплекта мощи на един и същи светия. Дублирали са се дори чудодейните телесни членове – синхронно в Града на Константин пребивавали по повече от две ръце, по няколко черепа и пръсти, надхвърлящи естественото си число. Трудно е свръхчовековостта на светиите да бъде мислена и като уродливост, тъй като близките на Христа и моделни люде претворяват не само етически идеален човешки облик, но и като вътелесени духове биват мислени само в съвършени пропорции. Това обаче не е безпокояло вярващите, очакващи поредното чудо. Чудо, каквото представлява целият земен живот на Исус Христос. Което далеч не се изчерпва с изцелението на болни и възкресението на мъртви. Това е чудото на вярата, според което самият наш живот е цяло чудо,²³ в което не можем да си позволим да не вярваме, защото очите и ушите ни показват безсъмнително, че ние сме живи, с което сме част от нещо, което значително ни надхвърля във всяко едно отношение, едновременно с това сме и запокитени сами на/със себе си, сами в една шеметна дълбочина.²⁴

Сциентистки издържаните опити за откъсване на площ от Града Божий са тенденция, която, за жалост, не могат да си припишат българските учени. Дори и тук те следват отдавна появили се и утвърдени в достатъчност тенденции, чито прояви всекидневно могат да бъдат видяни на екран по големите телевизионни канали с научнопопулярен профил. Последното – ако сме склонни да преглътнем безпроблемно академичния статус на паранаучните лица, гледащи от екрана при всяко едно археологическо откритие или „откритие“.

През този механизъм, узаконяващ претенции за идентичност, бе преработена и находката от лятото на 2010г.: на нея се посвети филм, продуциран от National Geographic²⁵ – една от утвърдените марки в сферата комуникарането на науката и превръщането на професионалното познание, четимо в смислова пълнота от тесен кръг специалисти, в информативен продукт, предназначен за интелигентния телевизионен зрител, за който мнозина биха се съгласили, че отстои от клишетото на масовия медиен конвейър и излиза от представата на Ф. Л. Райт за телевизията като „дъвка за очите“.²⁶

Обстоятелства като това насочват още веднъж към заключението, че макар напрежението, породено от намирането на ковчето с мощите на

²³ Битието изобщо е чудо. Вж. Янакиев, К. 2008. *Метафизика и християнство*, София, с. 64–76.

²⁴ Янакиев, К. „За чудото, самотата и достойнството“ – интервю на Д. Атанасов в предаването „5 по Рихтер“ по ТВ7 (23.05.2009).

²⁵ Мениджър. 2012. *National Geographic пуска филм за мощите на св. Йоан Кръстител*. (online) [http://www.manager.bg/news/national-geographic-puska-film-za-moshtite-na-sv-yoan-krastitel\(31.01.2013\)](http://www.manager.bg/news/national-geographic-puska-film-za-moshtite-na-sv-yoan-krastitel(31.01.2013)), Bnt.bg. 2012. *Филм на Нешънъл Джеографик за мощите на Св. Йоан*. (online) [http://bnt.bg/bg/news/view/78685/film_na_neshynyl_djeografik_za_moshtite_na_sv-joan\(31.01.2013\)](http://bnt.bg/bg/news/view/78685/film_na_neshynyl_djeografik_za_moshtite_na_sv-joan(31.01.2013)).

²⁶ Miller, T. 2010. *Television studies: the basics*, New York, p. 8

светия Йоан, да изглежда поделено между полетата на археологията и теологията, всъщност зад усилията на застаналите на страната на археологията прозира втори план, свързан със стремления, външни и на науката, и на вярата. Опитите за пречертване на картата на свещеното издават намерение с двойно дъно, в което наукоидното говорене маскира желанието на авторите си за пренасочване на туристическите потоци към актуални, „модерни“ цели,²⁷ а оттам и осребряването на тяхната щедрост, институционализирана под формата на билети, брошури, сувенири и др.

Практика, покрай която начеват апетитни проекти с еврофинансиране, на които в региона на Балканите винаги се е гледало като на шанс за облагодетелстване чрез легализирана кражба. Не е трудно да се предположи, че дори и Созопол да не се претвори в Йерусалим Други, даже и да не успее да се подреди сред утвърдените културни стойности, то проектните вложения ще притъпят травмата от неуспеха, давайки шанс на неколцина да се радват на осигурени старини с полепналите по джобовете им финанси. Съждение, което за пореден път отправя към идеята за незначителността на обществения интерес, чийто периметър прогресивно се руинира под натсика на лични щения, зад които транспарентно личи готовност за погазване на всяка ценностна конвенция, която не носи приходи.

Дали новооткритите мощи принадлежат на св. Йоан Кръстител или на някой незнаен, но свят Йоан, живял някога по източния бряг на Черно море, е питане, към което просто уважаващият ценностите на традицията невярващ не е същностно съпричастен. За него е все едно дали ще приеме Тайнството или не, то така или иначе остава външно спрямо него – избор, не по-малко валиден, нито по-недостоеен от този на вярващия. За него това е обект от музеифицираното наследство, формулиращо идентичността във визуален разказ, повестуван на терен. Истински вложеният в „играта“ с телесните останки на светия мъж обаче е верникът. Този, който доверява живота си като мирянин не на политиката, а на църквата.²⁸

Литература

Божков, Б. (2010). Невероятните чудеса по земите на великия професор, *Сега*, 24.08.2010.

Брандийски, Г. (2010). *Откриха мощи на Свети Йоан в българска църква?*, достъпен на <http://dnes.dir.bg/news/sozopol-moshti-sveti-yoan-predtecha-6813891> (31.01.2013)

Достоевский, Ф. М. (1975). *Мысли. Высказывания. Афоризмы*. Париж.

Кант, И. (1992). *Критика на чистия разум*, София.

²⁷ Dnevnik.bg. 2010. „Уолстрийт джърнъл“: България се надява Йоан Кръстител да възкреси линеещата ѝ икономика. (online) достъпен на: http://www.dnevnik.bg/biznes/finansii/2010/08/13/946261_uolstriit_djurnul_bulgariia_se_nadiava_ioan_krustitel/ (31.01.2013)

²⁸ „Отдайте, прочее, кесаревото – кесарю, а Божието – Богу.“

- Каприев, Г. (2007). Катализатори на академичното гниене. *Сега*, 23, 10.12.2007.
- Каприев, Г. За светите братя – традиционно. Академично слово, произнесено на 24 май 2004 в аулата на Софийския университет. (online), достъпен на: http://www.kultura.bg/media/my_html/2325/acadslovo.htm.
- Колева, Ю. (2011). „Нормална“ България според грамите в Wikileaks. *Дневник/Икономедиа*, 06.01.2011.
- Кьосев, Ал. (2004–2006). С помощта на чук. Критика на гилдийната идеология, *Култура и критика, ч. IV, Идеологията – начин на употреба*, електронно издание, Варна.
- Малинов, Св. (2008). „Земя, обитавана от ангели: съюзът между християнство и наука в *Нова Атлантида* на Френсис Бейкън. *Християнство и култура*, 4 (27), с. 67–76.
- Николов, Д. (2010). Откриха мощи на Йоан Кръстител край Созопол?. *Новинар*, 28.07.2010, достъпен на http://novinar.bg/news/otkriha-moshti-na-joan-krastitel-kraj-sozopol_MzMzMjs1MQ==.html (31.01.2013)
- Русева, Л. (2010). Името на баобаба. *Дневник*, 4.08.2010.
- Ходжсън, П. Е. (2009). Християнство и наука. *Светът на физиката*, 2, 2009, с. 194–199.
- Христова, В. (2010). Мощите на св. Йоан. Отквивателят: Нямаме нужда от пресиленни сензации около нещо, което само по себе си е достатъчно ценно. *Дума*, 176, 3.08.2010.
- Янакиев, К. (2008). *Метафизика и християнство*, София.
- Miller, T. (2010). *Television studies: the basics*, New York.

Dimitar V. Atanassov

BLESSED ARE THE BELIEVERS!

Summary: The paper is purposed to analyze actual problems, closely tied with history producing and with humanities and contemporary society in Bulgaria. Various questions, related with research field and its agents – academic study and para-academic approaches, and mechanisms how the information, (ab-)used in ideological society modelling process, is being forged and reflected by mass media, are examined.

The discovery of holy relics during archeological excavations in 2010 nearby Sozopol town is paid particular attention as well. It is regarded as a key event, concentrated several groups of questions, tied with national identity and historical narrative; attempts to redraw and re-accent cultural map of the Balkan region, attracting tourists and financial resources; producing cultural trademarks; and shifting places of cultural periphery and traditional cultural brands.

The problematic distinction between scholar research and faith is analyzed as well, concerning possibilities of notion, conception and field interaction between the

worlds of ratio, based on Cartesian logics, and those of Orthodoxy, being Revelation-centered. Relative truth of scholar research is not compatible with absolute measures of religion; therefore the identification of holy remnants is thinkable only on the horizon of eschatology. In Orthodoxy what is believed is what is legitimate.

Key words: academic history, para-science, nationalism, deconstruction, identity, cultural map, faith, boundaries of science and religion